మనమెప్పుడో.....!

చీకటి తెరలను చింపుతూ, పొద్దు పొడుచుకొస్తున్న వేళ – తీతువు పిట్ట, నా పడక మంచం యెడమ వేపు, అల్మారాలోంచి కూత కూసింది.

తీతువు పిట్టగదా – పొద్దున్నే, యేదో చావుకబురు చెప్తాదేటో? దెస్ట ! తియ్యకు. కుయ్యనీ, పడక మంచమ్మీంచి లేచి, పాచి మొకంతోటి, ఒళ్లు కదలని వయ్యారపు వాకింగుకెళ్తావు గదా? యెళ్లొచ్చేసి, మొకం కడిగేసి, పెళ్లమిచ్చిన టీనీళు తాగుతా, దినపత్రిక తీసి పాడువోర్తలు చదువుతావు గదా – అప్పుడు తీతువుపిట్ట మళ్లా కూస్తాదిలే. అప్పుడు తీద్దువులే – అనన్నాది మనసు. ఆగిపోయేను. తీతువ గూడా ఆగిపోయింది.

కొద్దిసేపు పోయేక, మళ్లీ రెండు కూతలేసింది. లేవబోయేను. మళ్ళీ ఆగిపోయింది. బద్దకంగా, మంచమ్మీదనే దొర్లేను. తీతువ మళ్ళీ కూయసాగింది.

"....తలదగ్గిరెట్టుకున్నావు. అంత గోల జేస్తంది, యినబడ్లేదా? చెవుడుగాని వొచ్చిందేటి? పెళ్లంగోస యెలగూ యినబడదు. సెల్ గోసా యినబడదా?" మా ఆవిడ, తీతువ అప్పలాగా కేకలేసింది.

తియ్యవోయ్. పొద్దున్నే పెళ్లంతోటి జగడమెట్టుకోకు. పొద్దల్లా మాడిపోద్ది – అనన్నాది మనసు. సెల్ తీసేను.

అవతల నుండి – చావు వార్తే ! క్షణం క్రితమేనట, టీవీలో స్క్రోలింగవుతోంది చూడమంది. తర్వాత... కీ....కీ...గుర్, గర్...కట్ ! ఆందోళనతో – హలో, హలో – సెల్‌లోకి చూస్తూ, పలికేను.

"...మీ తమ్ముడు పన్జేసే కంపెనీగాని మూస్సేరా? ఉజ్జోగం ఊడిపోయిందా, యేటి?" మా ఆవిడ, నా ఆందోళన గమనించి అడిగింది.

ఉదయానేగానీ, రాత్రి నిద్రబోయే ముందుగానీ – మా అక్కో, తమ్ముడో, చెల్లెల నుండో – అపుడపుడూ అలాంటి ఫోన్లే వొస్తాయి.

ఎవరు చనిపోయేరో – చెప్పేను.

"...రామ...రామ...." అంది ఆవిడ.

"...టీవీ యెయ్యి. స్క్రోలింగిస్తన్నట...." అన్నాను.

"...దిక్కుమాలిన కరంటు వుందేటి? పొద్దూరకముందే – పోనాది, కరెంటు గండలకి రాదు చావు..." గొణిగి, వంటింటికి నడిచింది.

పొద్దున్నే యిలాంటి వార్తలు వింటే – కరెంట్ వాడికే కాదు, పాలవాడికీ, పని మనిషికీ, పక్క పోర్షన్లోనున్న యింటి ఓనరుకీ, గవర్నమెంటు ఓలు మొత్తానికీ – చావు రాలేదని, రుసరుసలాడ్తుందామె.

కళ్లు మూసి, అలా నిస్సత్తువగా కూచున్నాను. కళ్ళల్లో – 'భాస్కర్రావు' కదిలేడు. నవ్వుతున్నట్టు, నదిలో ఈత కొడ్తున్నట్టు, నదీనదాలూ ఎడారులా మనకడ్డంకి – అని నడుస్తున్నట్టు, యే నాటకంలోని డైలాగునో పలుకుతున్నట్టు కళ్ళల్లో కదుల్తున్నాడు! అంతేగాని రోగంతో బాధపడ్తూ, ఆసుపత్రి బెడ్ మీద వున్నట్టు కన్పట్టం లేదు.

అతనికి రోగం అబద్ధం...! ఔను, మరి మరణం? మరణవార్త...?

భాస్కర్...! భాస్కర్....! నర్రెంక సెట్టు కింద – నరుడో భాస్కరుడా....!

ఇంతలో – చెల్లెమ్మా? బావ లేచేడా? వార్త తెలిసిందా అని ప్రశ్నిస్తూ, నర్శింగరావొచ్చేడు. నర్సింగరావూ, నేనూ ఒక యీడువాళ్లం. నా మీద కాస్త తెలుపూ, యెత్తూ యెక్కువుంటాడు. చాన్నాళ్లు నాటకాల్లో వేషాలు వేసేవాళ్లం. నర్శింగరావు – కొడుకు పాత్ర వేస్తే – అతడికి తండ్రో, మామయ్యో వరసయ్యే పాత్ర, నేను వేసేవాడ్ని. ఈ చనిపోయిన భాస్కరుడే – డైరెక్టర్, పాత్రధారుల ఎంపిక భాస్కరుడిష్టం.

నర్శింగు నా ప్రక్కగా వచ్చి కూచున్నాడు. తలలు వేలాడేసి కూర్చున్నాం. కాసేపయ్యాక వొకరి కళ్ళల్లోకి మరొకరం చూసుకుంటే – కళ్ళల్లో భాస్కరుడి జ్ఞాపకాల కాల్వలు పారుతున్నాయి...

హైస్కూల్లో ఎస్సెస్సెల్సీ ఆఖరి బ్యాచి మాది. భాస్కర్ – మా ఎస్పీయల్. ఎస్సెల్సీ ఆఖరి పరీక్ష రాసేసి, పరీక్ష గదిలోంచి బయటికొస్తూ భాస్కర్రావు పెన్ను విదిలించేడు. రాఘవరావు మాస్టారి తెల్లలాల్చీ వీపు భాగమ్మీద – భారద్దేశ పటం పడింది. భయం భయంగా మేం వెనక నడుస్తున్నాం. ఎవరో రాఘవ మాస్టార్ని పిలిచేరు. ఆయన వెనుదిరిగితే – మేం కన్పించేం, చేతిలో పెన్నుతో – భాస్కర్.

"...భారద్దేశ పటమా, ప్రపంచ పటమా, పడింది?" ప్రశ్నించేరు మాస్టారు.

"...మేప్ పాయింటు కొశ్చినేదీ యివ్వలేదు మాస్టారూ..." బుద్ధిగా భాస్కర్.

"కొశ్చిన్ పేపర్లో కాదు నాయినా, నా చొక్కా మీద...?"

తల తిప్పి, కిసుక్కున నవ్వుతూ, మా వేపు చూసేడు, భాస్కర్...

"నే...నే....నేను... కా...దు...మేస్టారూ...." భయపడ్తూ చెప్పేను.

"....యేదీ, నీ పెన్ను చూపు. కేప్ తీసి దులుపు. పెన్నులో ఇంక్ వుందో? లేదో? తేలిపోద్ది, దులుపు...?" అన్నాడు భాస్కర్.

తెలివితక్కువగా పెన్ను కేప్ తీసి, చెయ్యి జాడించి దులిపేను. ఈసారి సరిగ్గా, రాఘవరావు మాస్టారి తెల్లచొక్కా ముందరి వేపు, ఇండియా మేప్ పడింది.

"...మేస్టారూ, ఇండియా మేపు...." అన్నాడు భాస్కర్.

"....వెధవల్లారా..." బెత్తం వెదకబోయేరు మాస్టారు.

".... నా పెన్నులో యింకే... లేదండీ, కావాలిస్తే చూడండి...." అని దులిపేడు. సరిగ్గా అప్పుడే, అటు వొస్తోన్న కలిదిండి ఉమారాణీ వోణీ మీద, వరల్డు మేపు పడింది. ఉమారాణి, రాజుల బొట్టెగదా, చేతిలోని కలం పాలీ పీకేసి, గొట్టంలోని యింకునంతట్నీ విసిరేసింది. మనోడి మొఖమ్మీద, జిల్లా మేపు వేస్సి, ఆ పిల్ల – పిల్లరాణీలాగ వెళిపోయింది! అలా ఆ రోజు ఆఖరు పరీక్ష రాసేసి, పెన్నులు ఖాళీ జేస్సి, కేరింతలు గొడ్తూ యిళ్లకు చేరేం.

భాస్కర్ దగ్గర – ర్యాలీ సైకిల్ వుండేది. అప్పట్లో, యిన్ని బస్సులూ, ఆటోలూ లేవు. రెండో, మూడో ప్రైవేటు బస్సులుండేవి. రెండు మైళ్ల దూరంలోని హైస్కూలుకి, మేమంతా నడిచే వెళ్ళేవాళ్ళం! తొలినాళ్ళలో – భాస్కర్ ర్యాలీ సైకిల్ మీద ఒక్కడే, రఁయ్యిమని వెళిపోయేవాడు. కొద్దిరోజులకి – నన్ను సైకిలెక్కించుకునేవాడు, మరికొన్ని రోజులకు నర్సింగరావుని! రోజులు గడిచేకొద్దీ, మిత్రబృందం పెరిగిపోయింది. చివరికి, సైకిల్ నిండా మిత్రుల పుస్తకాల సంచీలూ, కేరేజీలూ తగిలించి, మిత్రుల్తో కబుర్లాడ్తూ, నడిపించుకు వచ్చేవాడు.

భాస్కర్రావు మాకంటే వొక యేడాది పెద్ద. ఒక క్లాస్ మాకు సీనియర్. అయితే, నైన్త్ క్లాస్‌లో వుండగా అతనికి గుండె రక్తనాళాల్లో యేదో యిబ్బందొచ్చింది. ఆసుపత్రిలో మూడు మాసాలు వుంచేసారు. చావుదప్పి బతికేడు. ఎటెండెన్స్ చాలక ఆ యేడాది నైన్త్‌లో వుంచేసారు. ఎయిత్ పాసయి – మేము నైన్త్‌లో క్లాస్‌మేట్సయ్యేం.

"....ఆ రోజు, మళ్ళీ స్కూలుకొస్తూ, నీ రాకకు టైముందింకా. మీ ఫ్రెండ్సు వొప్పుకోరు. అంచేత వుండు, ఆళ్ళతో కలిసి, బోల్డు ఘనకార్యాలు చెయ్యాలింకా నువ్వు. ఉ ండిపో, టైమయిన్నాడు – మేమే తీసుకుపోతాం అని యముడి దూతలు నన్ను వుంచీసేరు, అనిగదా అన్నాడు! ఇపుడు చెయ్యాల్సిన ఘనకార్యాలు చేస్సాడని; ఫ్రెండ్సుకి వొక మాటేనా చెప్పకుండా..." దుఃఖం కమ్ముకుపోగా, నాతోపాటు పాత జ్ఞాపకాల్నే తడుముకొని, కుమిలిపోతూ పలికేడు నర్సింగ...!

ఇంతలో సెల్ మోగింది.

"...బహుశా బాడీని ఊరు తీసుకెళ్ళకపోవచ్చు.అంత్యక్రియలు, యిక్కడే లాగుంది, గంటకో, ఘడియకో చిన్నకూతురు వొస్తాదట, ఆమె కోసం చూస్తన్రు. ఔనుగదా? మరి ఊరికెందుకు? ఊరిలో యేముందతనికి? ఎవరున్నారతనికి...." సెల్ ప్రశ్న.

ఏమీ లేవా...? ఏమియునూ లేవా...? పడతీ... యేమియునూ లేవా...?

నాగావళి నదీ, ఇసుకతిన్నెలు, మామిడి తోటలు, ఎలిమెంటరీ స్కూలు గ్రౌండూ, నాయుడోరి గడపలూ, తెలుకలోళ్ల గానుగ సాలలు, గొల్లల మేకల మందలు, పశులసాలలు, ఊరి వీధుల్లో ఆటపాటలూ – యేవీ, అతనివి కావా...? పొట్టకూటికి ఊరు నించి వలసబోతే – యిక వేళ్లు తెగిపోయినట్టేనా...?

"...ఎక్కడ పుట్టాలా? ఎక్కడ చావాలా? ఎప్పుడు పుట్టాలా? ఎప్పుడు చావాలా? అన్నది మన చేతిలో లేదు. బతుకే మన చేతిలో వుంటుంది..." అనేవాడు భాస్కర్.

ఆ బ్రతుకు – నిండుగా, స్వచ్ఛంగా, కళాత్మకంగా, సృజనాత్మకంగా సాగాలనేవాడు. మానవ ప్రాణికి తప్పా, మరో ప్రాణికి యిది సాధ్యం కాదు. ఎందువల్లనో, మానవ ప్రాణికీ అలాంటి బ్రతుకు దూరమవుతోంది. ఏదోలా, బతికేస్తున్నాడు మానవుడని – నిట్టూర్చేవాడు.

ఆరుద్ర కార్తె వానలో తడుస్తూ, నారుమడి బురదనీటిలో మునగా, తేలా కొట్టుకుంటూ, తిరుగాడే, వానపాములాగా – బ్రతుకు తెగి, ముక్కలయినా, మొండెపు ముక్కలతో బతుకు సాగించాలి. బతుకుతూ, బతికించాలి – అనేవాడు.

అలాగే జీవించేడు. చుట్టూ వున్న వారిలో జీవన చైతన్యాన్ని నింపేవాడు. జనాలకే గాదు, జంతుజాలాలకూ జీవచేతనను కలిగించేవాడు. చిలుకలు, నెమల్లు, కోళ్ళు, కుందేళ్లు, కుక్కలు, కోతులు... రకరకాల జీవాలు – అతడి చుట్టూ ! వాటి మధ్య తిరుగాడుతూ, యే నాటకంలోని డైలాగునో పలుకుతూ కన్పించేవాడు భాస్కర్...!

"....సృష్టికర్త గూడా... యిలాగే రకరకాల జీవరాశుల్ని చేరదీసీ, లాలించీ, ఈ జీవులు వొక్కోదానికీ వొక్కో బతుకుమాట నేర్పుతాడేమో గదా...?" అనన్నానోసారి, భాస్కర్‌తో.

".... ఆ 'బతుకుమాట' యేదో, సృష్టికర్త నాకు నేర్పినట్లు లేదు..." అని బదులిచ్చేడు. పెదవి విరిచి, విచారంగా!

అప్పటికి భాస్కర్, బొబ్బిలి మహారాజా కాలేజీలో పీ.యూ.సీ, చేసొచ్చేడు. విజయనగరం మహారాజా కాలేజీలో డిగ్రీ చేయాలనుకున్నాడు. కానీ వరుసగా రెండేళ్ళ కరవు, రైతుల్ని కుదేలు చేసింది. ఎస్సెల్సీతో ఆగిపోయిన మాకు – భాస్కర్ తోడయ్యేడు. అప్పుడు –

"...మహారాజా కాలేజీలైతే వున్నాయి గానీ, మన్లాటోళ్ళకి చదువు అవకాశం కల్పించే మారాజులు మాత్రం లేరువోయ్. ఇక మన ఊరే మనకి విద్యాలయం. విశ్వవిద్యాలయం...." అన్నాడు. ఊరి గురించి ఆలోచించటం, ఊరి నుంచి నేర్చుకోవటం, ఊరికి నేర్పటం – గ్రంథాలయ స్థాపన, యువజన సంగం, రాత్రి పాఠశాల, నాటకాల ప్రదర్శన సమాజాన్ని సంస్కరించే భావజాలంతో...

అప్పట్లో, విశాఖపట్నంలో ఓర్ హేండ్లింగ్ ప్లాంట్ వర్క్ – సబ్ కాంట్రాక్ట్ పొందిన రాజుగారు, భాస్కర్ తండ్రికి మిత్రుడు. కొడుకు – వ్యవసాయపు పనుల్లో, శారీరక శ్రమకు తట్టుకోలేకపోతున్నాడనీ, యింకోవేపు సంగాలూ, సంస్కరణలూ, నాటకాలూ అంటూ చెడిపోతున్నాడనీ, మిత్రుడితో చెప్పుకుంటే, ఆ మిత్రుడు, భాస్కర్‌కి ఉద్యోగమిచ్చాడు.

ఉద్యోగమంటే... ఎలక్ట్రికల్ కేబుల్ బండిల్స్ లాగడం, ఎలక్ట్రీషియన్‌కి, కటింగ్ ప్లేయర్లూ, వైర్లూ, స్విచ్‌బోర్డులూ, సిగరెట్లూ, టీలూ అందివ్వడం; సాయంత్రం డూటీ దిగిపోయేక దగ్గరలోని కొబ్బరితోట ఏరియా సారాదుకాణంల ఎలక్ట్రీషియన్‌కి సీసా, చీకులూ అందివ్వటం, సరదా పుడితే, తనూ పుచ్చుకోవడం– ఏరాత్రికో కంచరపాలెం మెట్టులోని ఒంటి స్తంబపు డాబా గదికి చేరి నిద్రబోవటం – తెల్లారగానే మళ్ళీ నిన్నటిని కొనసాగించటం...

“ఉండలేకపోయేనోయ్. అదొక ఉజ్జోగమా...?” కష్టమ్మీద నెల రోజులు చేసి, వొచ్చేసాడు.

“....ఆ సంపుద్రం, ఆ సల్లటి గాలీ, ఆ మేడలూ, ఆ కార్లూ, ఆ కార్లలోని కళ్లు పట్టని మనుషులూ, ఆ రోడ్లూ, ఆ వీధులూ, సాల్లు! ఆట్ని–సూస్తే కడుపు నిండిపోద్ది, మరేటక్కర్లేదు...! అలాటివన్నీ వొదులుకొని యెలాగ వొచ్చేసేవో? యేటో? ఇక్కడేటున్నాయి.... సూసుకోని బతకడంకి? పండని బూములూ, పనికిరాని మనుషులూ, యీసురోమనే వీధులూ...యివేగదా? కుక్కలూ, పందులూ, పిల్లులూ, పిట్టా పిచ్చికలే గదా... నీ చుట్టూ ! ఇవే గదా నీ చుట్టూ...! ఈట్ని జూస్తే కడుపు నిండతాదా? సీ! ఏమ్మనిషివో...? ఎలాగ బతుకుతావో...?” అని తండ్రి కోపించినాడో, శోకించినాడో...!

ఆ మాటలు గుర్తుకొచ్చి – బతుకుమాట భగవంతుడు నేర్పలేదు నాకు – అనన్నాడు.

ఆసరికి – కొద్దినాళ్లే ఊళ్లో వున్నాడు. ఒకటో –రెండో నాటకాలు ప్రదర్శించేం. భాస్కర్‌కి, అవీ నచ్చలేదు. అసలు, మనకి మంచి నాటకాలు లేవనేవాడు. ఒక “బొమ్మలాట” వొక ‘జముకుల కథ’, వొక ‘జాలరి భాగోతం’ లాంటివి – మన చిన్నతనాన మనల్నీ, మన పెద్దల్నీ కట్టి పడేసేవి. ఇప్పుడు మన కళారూపాలు – అలా ప్రేక్షకుల్ని ఆకర్షించటం లేదనీవోడు. నువ్వే రాయగూడదా, అంటే – తల పంకించి, వూరుకునీ వోడు. సడన్‌గా – జాలరి భాగోతం నేరుద్దామన్నాడు. అన్నట్టుగానే, జాలరి భాగోతం ఆటా, పాటా నేర్చుకోడానికి పార్వతీపురం దగ్గరి ‘ఉద్దవోలు’ గ్రామం వెళ్ళేడు.

భాస్కర్ – భాగోతం నేర్చుకొని వొచ్చేసరికి, నేను ఊరొదిలి విశాఖపట్నం వొచ్చేసాను. వ్యవసాయమ్మీద ఆధారపడి బతకలేవు, విశాఖపట్నానికి, ఓర్ హేండ్లింగు ప్లాంటూ, స్టీలు ప్లాంటూ, యింకేవో కర్మాగారాలూ వొస్తన్నాయి. టెక్నికల్ కోర్సులు చెయ్యి,

ఉద్యోగాలు దొరుకుతాయని, అప్పారావు పట్నాయక్ గారు – నన్నూ, నా తండ్రినీ రోజూ సతాయిస్తే – ఐటిఐలో చేరేను. నా తర్వాత సర్సింగరావూ విశాఖ వొచ్చేడు. వాళ్ళ బంధువొకాయన, వొక కంపెనీలో వాచ్‌మేన్ నౌకరీ యిప్పించేడతనికి. భాస్కర్ గూడా, విశాఖ వొచ్చేస్తే బాగుణ్ణు అనుకునేవాళ్ళం!

ఆ రోజుల్లో, విశాఖ నగరం మా పల్లెటూరి యువకులకొక ఆశాదీపం. కడుక్కున్న మొహమయితే, యెవరేనా పిలిచేసరికి సిద్ధమవచ్చని పల్లెల్లో మా పెద్దలనేవారు. చదువులు చదివేసి సిద్ధంగా వుండమనే వారు...! మేము సిద్ధమయిసరికి రెండేళ్లు గడిచేయి. మూడో యేడాది విశాఖనగరం పిలుపు కోసం యెదరుచూస్తూ, ఊరిలోనే గడిపేం.

అపుడు భాస్కర్ – ప్రైవేటుగా, డిగ్రీ ఫైనలియర్ చేస్తున్నాడు. ఇంకోప్రక్క యింకొందర్ని కూడగట్టి – జాలరి భాగోతం ప్రదర్శనలిస్తున్నాడు...

"...అతగాడిలాగా యేటికి యెదురీదడం, మరొక మానవుడికి సాధ్యపడదు. ఎదురీదీ, జెయించుకొచ్చేడు. అదీ మనోడి గొప్పతనం..." ఏవేవి జ్ఞప్తికొచ్చేయో, నర్సింగరావు నా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ పలికేడు. మళ్ళీ అంతలోనే–

"...అన్ని పరీక్షలూ ఆ దేవుడు వొరసగా వొకదాని తర్వాత వొకటి పెట్టేసేడువోయి మనోడికి! ఎగ్జామినేషన్స్ సిలబస్ తెలీకగానీ; లాస్ట్ ఎగ్జామెప్పుడో తెలిస్తే, కలం నిండా సిరా నింపుకు, రాసీసొచ్చి – ఆ కలిదిండి ఉమారాణీలాగా, పాళీ పీకేసి, పెన్ను గొట్టం దులిపేద్దును – దేవుడి మొకమ్మీద, మానవ లోకం మేప్ యేసీద్దును – అని నవ్వుతూ, నవ్వించుతుండీ వోడువోయ్...." అనన్నాడు, దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి.

భాస్కర్ ఫైనలియర్ డిగ్రీ అయ్యింది. అనారోగ్యంతో తండ్రి ఆస్పత్రి పాలయ్యేడు. తండ్రికి వైద్యం కోసం, వ్యవసాయ మదుపుల కోసం, ఇంటి ఖర్చుల కోసం – 'డబ్బు' అనే పదార్థమెంత అవసరమో, ఆ పదార్థం – మనుషుల్నీ, కుటుంబాల్నీ, సమాజాల్నీ యెంతెంత యిన్ఫ్లుయెన్స్ చేయగలదో, భాస్కర్‌కి తెలిసొచ్చింది.

"....డబ్బు అనే పదార్థాన్ని యెలాగ సృష్టించడమో, బహుశా ఆ సృష్టికర్తకి గూడా తెలీదువోయ్. ఆ పదార్థాన్ని సంపాదించడంకి దోవలు తెలిస్తే, తెలవొచ్చు. ప్రభాత సేవ నుండి, పవ్వళింపు సేవదాకా – సంపాదనా పాట్లే గదా దేవుడికి ! దేవుడే, ఆ పదార్థం కోసరం అన్నిపాట్లు పడితే, మానవుడింకెన్ని పాట్లు పడాలి? అనీవోడు. పడాలివోయ్. బతుకుపడవ, అపుడే, సాగుతాదివోయ్ అనీవోడు! అలాగే, యెన్నిపాట్లు పడ్డాడో గదా...?" తల వేలాడేసి, నేలచూపులు చూస్తూ, భూమిని ప్రశ్నించినట్లుగా, ప్రశ్నించేడు నర్సింగరావు.

పంటల ఫలసాయం చాలేది కాదు, అప్పులు చేసేవాడు. అప్పు వాడిన వాళ్ళందరూ – హరిశ్చంద్రులు కాలేరుగానీ; అప్పులిచ్చేవాళ్ళందరూ నక్షత్రకులే లాగుందర్రా –అనేవాడు.

ఏడాదిపాటు రోగంతో తీసి, తీసి, అప్పు ఖాతాను పెంచి, తండ్రి చనిపోయేడు. అప్పటికి, నాకు కోరమండల్‌లో, ఎలక్ట్రీషియన్ నౌకరీ దొరికింది. అంతకు ముందు భాస్కర్ వుండే, కంచరపాలెం మెట్టుదగ్గరి గదిలోనే, నేనూ, నర్సింగరావూ వుండేవాళ్ళం.

భాస్కర్‌ని పరామర్శించడానికొచ్చినపుడు – ఊరొదిలీయాలేమో? నేనూ విశాఖ వొచ్చేయాలేమో? ఆలినీ, బిడ్డనీ, రాజ్యాన్నీ వొదిలీసో; పోగొట్టుకునో? హరిశ్చెంద్రుడు వారణాశి వొచ్చినట్టు – నేను విశాఖపట్నం వొచ్చీయాల! ఆలుబిడ్డలూ, రాజ్జెంవూ లేవుగానీ – పంటభూమినీ, యింటినీ నక్షత్రకుడికి జమజేసి, వొచ్చీయాలి – అనన్నాడు. తండ్రి మరణం తర్వాత, కుటుంబ బాధ్యత తనే తీసుకోవాలిగనక, అందుకు సంసిద్ధమై, కావడెత్తుకున్నట్టు కన్పించేడు. తల్లీ, తమ్ముడూ, వొక పెళ్లియీడు చెల్లీ – బరువులు !

"...ఇంటినీ, ఊరినీ వొదిలేసి రావలసినందుకూ, భూమి అప్పులకింద పోయినందుకూ, మానవుడేమి బాధపడ్డాడో, యేమోగానీ, తన చుట్టూరా తిప్పుకు పెంచిన జీవరాశిని వొదలలేకా, తనతో తీసుకురాలేకా దుఃఖంతో కుమిలిపోయేడు. ఊరికి దూరంగా నున్న అడవికి తీసుకెళ్లి, ఆ జీవాల్ని అడవిలో వొదిలేసొచ్చి – చాలాసేపు యేడిచేడు వోయ్...! తల్చుకుంటే యిప్పుడు దుఃఖమొస్తంది నాకు...?" భాస్కర్, ఊరొదిలినప్పటి ఘటనను చెప్పుకొచ్చేడు నర్సింగ్.

అతను, విశాఖపట్నం వొచ్చింతర్వాతే కలిసేం. సీతమ్మధారలో యిల్లు అద్దెకు తీసుకొన్నాననీ, కుటుంబాన్నంతట్నీ తీసుకొచ్చేసాననీ – కబురు జేస్తే, వెళ్లి కలిసేను. పచ్చళ్ళ వ్యాపారం ఆరంభించేడు.

"...అదేటోయ్? విశాఖపట్నానికి కొత్త కొత్త కంపినీలూ, కర్మాగారాలూ వొస్తన్నాయి గదా...." అనన్నాను.

"అయితే...?" ప్రశ్నించేడు.

"...అవన్నీ విశాఖపట్నంల లాభలకోసమొస్తన్నాయి గానీ మన బతుకుతెరువు కోసమే రావట్లేదన్నాడు... గదవోయ్..." అని, ఆనాటి మాటల్ని, జ్ఞాపకం చేసేడు నర్సింగరావు. అయినా వాటిల్లో దేంట్లోనో బతుకుతెరువు వెదకొచ్చుగదా, అనంటే–చ్చు; అయితే, పచ్చళ్ళ వ్యాపారం బతుకుతెరువు గాదేటి? – అనడిగేడు ....! ఏం చెప్తాం...?

పచ్చళ్ళ వ్యాపారంతో పడగలెత్తీ, ప్రక్కన చిట్‌ఫండూ, సిన్మా బిజినెస్‌లూ జేసి; కష్టించి పని చేయడం, క్రమశిక్షణా, విశ్వసనీయతా అనే గుణగణాలతో, విఫణీ గణానికి, 'మార్గదర్శ్య'లైన వారుండగా – కేవలం, ఆ మూడు గుణగణాలు మాత్రమే, మూలధనమయిన, మావాడు మాత్రం – పచ్చడైపోయేడు.

"...వ్యాపారం, నీ తత్వానికి నప్పదన్నాం" మిత్రులం! అపుడు – అయితే, భోజనం

ముఖ్యమా, విశ్వాసాలు ముఖ్యమా - అన్నకాడకి, మనం చేరామన్నమాట. చూద్దాం - అన్చెప్పి, మరికొన్నాళ్ళదే వ్యాపారాన్ని సాగించేడు.

అప్పటికి, ఎమర్జెన్సీ వచ్చి వెళ్ళింది. రాజకీయాల్లో కొత్త శక్తులూ, కొత్త సిద్ధాంతాలు వొచ్చేయి. పట్నంలో - కొత్త వ్యాపార సంస్థలు వెలిసేయి. మందుల భీముడు మున్సిపల్ ఛైర్మనూ, గేదెల గంగరాజు కౌన్సిలరూ, భీమసేనారావు ఎమ్మెల్యేగా.... యెదిగేరు. చుట్టుపక్కల ఊళ్ళని ముంచేసుకొని - విశాఖపట్నం నలువేపులా, విస్తరించుతోంది.

జాలారి భాగోతం నేర్చుకొచ్చిన భాస్కర్, విశాఖలో మళ్ళీ, మమ్మల్ని జతజేసి - వంగపండు రాసిన 'భూమి భాగోతం' నేర్పి, ప్రదర్శనలు యిప్పించేడు. కొన్ని ప్రదర్శనలు వేసాం. ఏదో బాగులేదువోయ్, యిందులో అనేవాడు. అలా, అంటూ, ఆలోచిస్తూ - రాజకీయాలు చెప్పడానికి 'భాగోతం' వేస్తున్నట్టు లేదూ? అన్నాడు!

పోలీసులు గూడా - రాజకీయాలు చెప్తున్నారని, మా మీద కేసు పెట్టి, అరెస్ట్ చేసారు. సెంట్రల్ జైలులో - నెల రోజులున్నాం. ఆ కేసు కోర్టులో కొట్టివేసేసరికి, సంవత్సరం పట్టింది. మిత్రులందరం - యిబ్బందుల్లో పడ్డాం.

"మళ్లీ బోయినం ముఖ్యమా, విశ్వాసాలు ముఖ్యమా - అన్నకాడకొచ్చామోయ్" అని, నవ్వేడతను. అదిగో, ఆ తర్వాత మళ్ళీ మిత్రులం కొన్నాళ్లు దూరమైనాం. పెళ్ళిల్లూ, పేరంటాలూ, బతుకుపోరులో... ఎవరికి వారమైనాం...

దినపత్రిక వొచ్చినట్టుంది. మా ఆవిడ తెచ్చిస్తే, నరశింగరావు పత్రిక విప్పుతూ....

"...యీ ఉదయం చనిపోతే, పేపర్ల యెలాగొచ్చేస్తాదీ...? రాదు, రాదు...." అంటూనే, పేజీలు తిప్పసాగేడు.

నాకు 'అతను' విశాఖపట్నం నుంచి, హైద్రాబాద్‌కి మకాంమార్చి; వెళ్ళబోయే ముందరి రోజు గుర్తుకొస్తోంది...

పచ్చళ్ళ వ్యాపారం మానేసేక, కొన్నాళ్ళు యెవరో కొత్తగా యేదో కంపెనీ పెడితే - మేనేజర్‌గా చేరేడు. ఆ కంపెనీని - కొద్దినాళ్ళలోనే యెదిగించేడు. కంపెనీకి - యిక 'అతని' అవసరం లేదన్పించింది. మేనేజర్‌గా వున్న రోజుల్లో - అప్పుజేసి - చెల్లి పెళ్ళిజేసాడు. అప్పు సగమైనా తీరలేదు. ఉద్యోగం పోయింది. మూడు వాయిదాలు చెల్లించకపోయేసరికి - అప్పు యిచ్చినవాళ్లు కోర్టులో కేసు వేసారు. అరెస్టూ... జైలూ....! ఎవరో బంధువు జామీనుతో విడుదల....!

"...రేపో ఎల్లుండో, నేను హైద్రాబాద్ షిఫ్ట్ అయి పోతానర్రా..." అనన్నాడు.

"వెళ్ళీ.. అక్కడ మాత్రం యేం చేస్తావోయ్...?"

దుఃఖం - మా గొంతుల్నిండా! అప్పటికి.. మేము నాటకాలు వెయ్యడం లేదు

గానీ, అతను మాత్రం నాటకాలు రాయటమారంభించేడు. కొన్ని నాటకాలు పరిషత్తుల్లో బహుమతుల్ని పొంది, కొన్ని నాటక సంస్థలకు ప్రతిష్ఠ దెచ్చేయి. ఆ సంస్థల వారు – కిరాయి రచయితగా – వుండగల్రా అనన్నారట! "చూండివోయ్. కిరాయి రౌడీల్లాగా ... కిరాయి రచయితట..." అని నవ్వేడు.

"...హైదరాబాద్‌లో యేం జేస్తావు? యెలా బతుకుతావు?" మళ్ళీ, మా దుఃఖపు గొంతులు ప్రశ్నించేయి.

చేతులు చూపాడు, సన్నగా, పొడవైన రెండు హస్తాలు..! ఇవి చాలు. వీటికి తోడు, యీ రెండూ... అంటూ కాళ్లు రెండింటినీ చూపి – ఇవి ఆడినన్నాళ్లూ, బతుకు ఆడేస్తాది, భయం లేదని చెప్తూ –

"...కష్టాలు ఓర్చుకోలేనివాడు, సుఖపడే రోజులొచ్చేసరికి బతకడు..." అనన్నాడు.

"....ఛ....! కష్టాలు దాటీసేడు. ఒడెక్కీసేడు. పిల్లలు చేయందుకొచ్చేరు. తమ్ముడూ, చెల్లెల్లు బాగున్నారు. మానవుడికి పర్లేదనుకుంటే – యిదేటివోయ్? ఛ....! దెస్టోయ్, దైద్రంవోయ్ – కేన్సరేటివోయ్..? మానవుడ్ని తినేసిందివోయ్.." దాదాపు, మృత్యుదేవత ముఖమ్మీద ఉమ్మెయ్యాలన్నట్లు, మొహంబెట్టి, కంఠసించుకున్నాడు నరసింగరావు.

ఫోన్ మోగింది. అతని తమ్ముడి నుండి కాల్... "అంత్యక్రియలు యిక్కడ కాదండీ. అక్కడ, ఊర్లోనేనండీ...! పుట్టిన మట్టిలో కలిసిపోవాల, యేనాటికైనా అనీవోడు, కదండీ అన్నయ్య? మరో గంటా, గంటన్నరకి బయల్దేర్తామండి... మీరు నేరుగా ఊరొచ్చీయండి, మీ మిత్రులకందరికీ వీలయితే చెప్పీయండి... నాకు ఏటీ తెల్దండీ,మీరు ముందుగాల వొచ్చి, ముందుండీ, కార్యం జరిపించాలండీ, బాబ్బాబు..." గొంతులో దుఃఖపు నీళ్లు నిండిపోయేయేమో – మరి మాట్లాడలేకపోయేడు.

ఔను... నీకే కాదు, మాకూ తెల్దు. మనందరి ముందరా నిల్చుండి, 'అతను' గదా నడిపేడు.

"....హైద్రాబాద్ నుండి తీసుకొచ్చినపుడు, అతని తమ్ముడు ఫోన్ జేసి చెప్పేడు. ప్చ్...! రేపెల్దుం, ఎల్లుండెల్దుం... అనుకునే గడిపీసేను. తీరిక దొరికింది కాదు. ఛ. ఏం బతుకులోయ్? ఇదిగో, యిప్పుడు, అతని శవాన్ని చూడాల! నీను రానువోయ్. అతన్ని శవంగా చూడ్లేనోయ్? నీన్రాను. నువ్వెళ్లవోయి..." ముక్కు చీదుకున్నాడు నర్సింగరావు.

ఆస్పత్రిలో వున్నపుడు, నేను గూడా వెంటనే వెళ్ళలేదు. తీరిక దొరికి వెళ్ళేసరికి – మత్తు యింజక్షనిచ్చారట, నిద్రలో వున్నాడు. చిక్కిశల్యమైపోయేడు, రోగపు మూటలా కన్పించేడు కప్పుకున్న దుప్పటిలో!

గ్రామంలో, గడిపిన కాలం, చదువులూ, ఆటపాటలూ, నాటకాలాడటాలూ,

యువజన సంగం నడపటం – గ్రామ పెత్తందార్లతో ఘర్షణ – బతుకుతెరువు కొరకు, విశాఖ చేరడం, భూమి భాగోతం, పోలీసు కేసూ, జైలూ, మళ్ళీ బతుకు తెరువు వెదుకులాట – వొక జీవితకాలపు, నా నీడ నాకు కన్పించింది!

"...అలాగంటే యెలాగోయ్? మిత్రులం మనమే తట్టుకోలేకపోతే – అతని పిల్లలూ, భార్యా, కుటుంబం,యెలా తట్టుకుంటారు? మనమే ధైర్యం చెప్పాల, ఆఁ! పద, పదా, మన ఊరిలోనే అంత్యక్రియలని, అతని తమ్ముడి ఫోను. పద, గోవిందరావుకీ, సత్తిరాజుకీ చెప్పొద్దాం..." అని, లేవదీసేను, నర్సింగరావుని.

⁕ ⁕ ⁕

ఉదయపు ఎండ యింకా యెక్కలేదు. ఆకాశం సంతాపసూచకంగా, మబ్బులు నింపుకు నిల్చుంది. రోడ్ల మీద పాలవేన్లూ కాన్వెంటు బస్సులూ, కంపెనీల జీపులూ, కంకరా, మట్టీ, యిసుకా లోడ్లతో లారీలూ – నిద్ర యెరుగని జీవాల్లా, రాత్రి నుంచీ బర్రు బర్రున తిరుగుతున్నాయి.

గోవిందరావు – కింగ్‌లూ, జార్జ్‌లూ యీ దేశాన్ని పాలించారని గుర్తుజేసే – కింగ్ జార్జి హాస్పిటల్‌లో 'పేథాలజిస్ట్' మేము వెళ్ళేసరికి స్కూటర్ తీస్తూ కన్పించేడు.

"అక్కడికేనా...?" అనడిగేం.

"....యెక్కడికీ...?"

"....తెలీదా...?"

"....ఆఁ ఆఁ! తెల్సింతెల్సింది. ఫ్చ్, ఫ్చ్...." స్కూటర్ స్టేండు వేసి, నిట్టూర్చేడు.

"...గురుడు, మోతాదు మించిపోయీవోడు. అదే, హెల్త్‌ని దెబ్బగొట్టింది. మోతాదుగా వాడితే, మత్తు పదార్థం గూడా, ఔషధమే..." పేథాలజిస్ట్‌గా హితవు చెప్పేడు.

హితవే! వినడానికి అతనేడీ? ఈ హితవు. యీ పేథాలజిస్ట్ గోవిందరావు, యిలాగే మోతాదు దాటకుండా గ్లాసు బోర్లించి, భాస్కర్‌కి చెప్పేవాడు.

"....ఔషధం కోసమే అయితే యిదెందుకోయ్, నీ లేబరేటరీకే వొచ్చీవోడ్ని..." అనేవాడు భాస్కర్....!

"ఒక గంటాగంటన్నరల బయల్దేర్తారంట. మనూర్లోనే అంత్యక్రియలు. ఫ్రెండ్సందరం..." నర్సింగరావు మాట పూర్తి కానేలేదు. గోవింద్ వోసారి నెత్తి గోక్కున్నాడు. చొక్కాజాడించుకుని యింట్లోకి వొకసారీ, స్కూటర్ని వోసారీ చూసి –

"...యివన్నొదిలి రాలే" నన్నాడు.

మాకు ఆశ్చర్యమేసింది. అంత్యక్రియలకి వెళ్దామన్నాంగానీ, భవబంధాలు తెంపుకొని 'అతని' తో వెళిపోదాం రమ్మని పిలవలేదే! ఆశ్చర్యంగా చూసే మమ్మల్ని –

"...యేం బతుకిది? యేం బతుక"నడిగేడు.

మేము నెత్తులు గోక్కున్నాం.

"....గడియ తీరని బతుకు! పీల్చిన ఊపిరి, వొదల్దానికి తీరదు. ఊపిరి బిగబట్టి, బతుకుతున్నాను. ఇదిగో, తెల్లారిందా, బయల్దేరానా? పది గంటలకి, కేజీహెచ్ డ్యూటీకి యెల్లీలోపు – యివతల ఆ కార్పొరేట్ ఆస్పత్రికెళ్లాల. అక్కడ కేసులుంటాయి, ఆటికి ముత్తు యివ్వాల, అక్కడ్నుండి ఆ తర్వాత, మా ఓన్ లేబరేటరుందా? అక్కడ కెళ్లాల. అక్కడ రిపోర్టులుంటాయి. ఆటికి సంతకాలెట్టి పైళ్లు రడీ జెయ్యాల. అప్పుడికి, పది గంటల మీద, మూడుముళ్లూ ఆడ్తాయి. పరిగెట్టించాల బండిని, కెజిఎచ్‌కి! ఊపిరి బిగబెట్టి ఛస్తన్నాననుకోండి. ఇలాగ, ఛస్తేగాని – యిల్లూ, పిల్లా జెల్లాతో బతుకురథం సాగడానికి, యింధనం చాల్దు..." అనన్నాడు.

సరే, మేమెళ్తామని చెప్పి, కదిలేలోపు – గోవింద్రావు స్కూటర్... ఛస్తున్నట్టే – శబ్దం చేస్తూ కదిలింది.

సంపాదన మత్తు గూడా, మోతాదు మించగూడదోయ్ – అనేవాడు భాస్కర్!

"సెల్‌కి చేస్తుంటే – కవరేజి యేరియాలో లేదో, స్పందించుట లేదో – అంటోంది. చెప్పలేదేమర్రా, అనగల్దు, పదా, సత్తిరాజుకి చెప్పొద్దా" మన్నాను.

☼ ☼ ☼

సత్తిరాజు – సిరిపురం జంక్షన్ దగ్గరుంటున్నాడు. రోడ్డుకిరువైపులా పెద్దపెద్ద భవంతులూ, షాపింగ్ కాంప్లెక్సులూ, కార్పొరేట్ ఆఫీసులూ, ఆసుపత్రులూ, అపార్ట్‌మెంట్లూ – చూడ్డానికి కళ్ళు పట్టడం లేదు. ఇవన్నీ యెప్పుడు లేచేయి? ఎంతలోన....యెంత మార్పు...?

త్రినాథ మేళాలోని బ్రాహ్మడికి వ్రతం పూర్తయేసరికి – పురిపాక, భవంతి అయిపోద్ది. దొంగలు తోలుకుపోయిన ఆవు, తిరిగొచ్చేస్తది, దొడ్డిలోకి ! తప్పిపోయిన కొడుకు – దొరికిపోతాడు. అన్నీ క్షణాల్లో... జరిగిపోతాయి.

అలాగ – యెన్ని మేళాలూ, వ్రతాలూ జేసేరో – యీ భవంతుల బ్రాహ్మలు...?

"వీళ్ళు – కులానికి బ్రాహ్మలు కారు, ధనానికి బ్రాహ్మలు! అసలు, వీల్లు యీ ప్రాంతం వాళ్ళే కారు. క్రిష్ణా, గోదారి జిల్లాల కమ్మలూ, యితర ప్రాంతాల రెడ్లూ, రాజులూ..." అనేవాడు భాస్కర్.

"...విశాఖపట్నం, బాగా యెదిగిపోయిందోయ్..." బండి నడుపుతూ నర్సింగరావు.

"ఆ ముక్క భాస్కర్ యెప్పుడో చెప్పేడుగదా? మన భీమసేనరావులూ, మందుల భీముళ్లూ – యిక సాల్రు. ఆళ్ళకి మించినోళ్లు పవర్‌లో కొస్తారు! వంటసారాని – బ్రేందీ డామినేట్ జేసినట్టు – అనన్నాడు! అలాగే అయ్యింది..." అని పరిణామాల యెరుకలో భాస్కర్ ఎంత కరెక్టో చెప్పేను.

"చుట్టు పక్కల ఊళ్ళని ముంచీసి, విశాఖపట్నంని సాగదీసేస్తున్నారోయ్... యెటు జూడూ, పట్నమే! ఇంత పట్నమూ – మనది గాదు? ఎక్కడోళ్ళదో – యీ సంపదా, సౌఖ్యంవూ! మన భూభాగమ్మీద, యెవడో జెండా యెగరెయ్యడమేటివోయ్? అపర్దిష్ట...! సీ" అంటూ బండి ఆపేడు నర్సింగరావు.

సత్తిరాజు ఇల్లొచ్చింది. బండి దిగి వెళ్ళి కాలింగ్ బెల్ నొక్కేను.

తలుపు తెరుచుకొని, వొక పదహారేళ్ళ పిల్ల తల – యెవుళుకావాలండీ – అనడిగింది. సత్తిరాజ...న బోతుంటే, కేంపెళ్ళారు. వొచ్చేస్తరు, గోదావరి దిగతారన్చెప్పి, లోపలికి దూరిపోయింది తల.

ఏమీ పాలుపోలేదు. కాసేపలాగే నిల్చున్నాం.

మళ్లీ తలుపు తెరుచుకుంది. తలుపుకంటే వేగంగా, పందిమ్మిదీ, ఇరవై యేళ్ళ అబ్బాయి, కాలేజీ బ్యాగు భుజాల్తో, కాన్వాస్ షూస్‌తో, బై మమ్మీ బైయ్యంటూ, మా ప్రక్క నుండి దూసుకెళ్లేడు. ఆవరణలోని, పల్సర్ మోటార్ సైకిలెక్కి స్టార్ట్ చేసి, ఆ యింటి గోడవైపు చూసినట్లే, మమ్మల్నీ చూసి, దూసుకుపోయేడు.

"....యెళ్ళలేదండీ...?" తలుపు మూతబడబోతూ, యిందాకటి తల ప్రశ్నించింది.

"...వెళిపోయేడు...." వీధిలోకి చూస్తూ చెప్పేం.

"....సినబాబు కాదు, మీరూ..." తలుపు మూసుకుంది.

చిరాకేసింది. వెళిపోదామని, యిద్దరమూ వెనుతిరిగితే – పెరట్లోంచి గావోలు వొస్తోన్న సత్తిరాజు భార్య కన్పించింది. నిండార కురులు ఆరబోసి, చేతిలో హారతి పళ్ళెంతో, తులసి మొక్క దగ్గరకు వొస్తూ మమ్మల్ని చూసింది. పలకరించి, హారతి కళ్ళకద్దుకోమంది.

ఆమెకు భక్తెక్కువ. ఇహమ్మీద ప్రేమెక్కువ. ఎక్కువ భక్తితో భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తే ఇహలోకంలో సుఖంగా జీవించగలమన్న నమ్మకమెక్కువ. ఆ నమ్మకాన్ని, భర్తయినా, పిల్లలయినా, బంధువులయినా, బలపర్చాలి తప్పా, బలహీనపర్చగూడదు. సత్తిరాజు – పెళ్లికాక ముందు, నాస్తికుడు, పౌరహక్కుల నాయకుడు, మంచి నటుడు, మంచివకీలు! పెళ్లయ్యేక ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టేక – వకీలుగా మాత్రమే మిగిలేడు. పూజలో వున్నట్టుంది – పొద్దున్నే యింటికి వొచ్చి, ఇలాంటి వార్త చెప్తారా? మీ నాస్తికపు బుద్ధులెటుబోతాయి – అనయినా అనగల్దు. యేం జెయ్యడమా అని మేము తర్జనభర్జన పడుతుంటే –

"వాకిట్లో నిలబడిపోయేరు. ఇంట్లోకి రండి..." అంటూ ఆమె లోనకి నడిచింది. మేము నిలబడిన చోట నుంచి కదలకుండానే –

"....పర్లేదమ్మా. సత్తిరాజు కోసమనీ..."

"ఇంటిలున్నోళికే దొరకడు, మీకింకేటి దొరుకుతాడు? సెల్‌కి చెయ్యలేక పోయేరా...?"

"చేసాం. కవరేజి ఏరియాలో..."

"వుండుండడు. ఉండినా పలకడు. బుద్ధులెటుపోతాయి...?"

హమ్మో...! మేం పోతామమ్మా... అన్నట్టు వెనుదిరిగేం.

అప్పుడడిగింది – "పాపం, మీ అందరి ఫ్రెండు, భాస్కర్రావుగారు – పొద్దుటేనట గదా...?"

"....ఔనమ్మా, అంత్యక్రియలు అక్కడ మా ఊర్లో! సత్తిరాజు వస్తాడని..." అన్నాను.

"...పొద్దుటే, యిలాగ కళ్ళు తెరిసీ, నిద్రలేస్తున్నాను. ఎవరో ఫోను..! నారాయణ, నారాయణ అని భగవంతుడ్ని తల్చుకున్నాను. ఆ తర్వాత, అలాగే లేచి, స్నానం గీనం జేసి, పూజ జేసి, యిదిగో – తులసిమొక్కకి మొక్కి యింట్లోకొస్తున్నాను, సూతకం కబురు గదా?" అని వివరించింది.

మంచిదమ్మా – అనుకున్నాం.

"పోన్లెండి, పుణ్యాత్ముడికి పుణ్యలోకాలు దక్కుతాయి! ఈ లోకంల, మానవుడు చాలా కష్టాలు పడ్డాడట గదా....! పోన్లెండి, పుణ్యలోకాలు దక్కుతాయ"ని పోనీమనీ, విచారించొద్దనీ చెప్పింది, పుణ్యలోకాన్నీ, పుణ్యలోకం దక్కించుకున్న వాళ్ళనీ చూసొచ్చినట్లు చెప్పింది. ఆమె పూజా మహిమతోనైనా – మా వాడికి అవి దక్కాలిమరి – అనుకుంటుండగా – ఆటో ఆగింది. ఆటోలోంచి, సత్తిరాజు దిగేడు. ఏవో ఫైళ్లూ, బ్రీఫ్ కేసూ తీసుకుంటూ వొచ్చి, మమ్మల్ని పలుకరిస్తూ – రండి, లోపలికి రండి, బయటే నిలబడిపోయేరేం – అని ప్రశ్నిస్తూ – భార్యవేపు చూసేడు. విషయం చెప్పేం.

హన్నన్నా....! జర్నీలున్నాను గదా, తెలీలేదని విచారించేడు. చేతిలోని ఫైళ్లూ, బ్రీఫ్‌కేసూ బరువన్పించాయో, తల పట్టుకు విచారించాలని అన్పించిందో – బరువుల్నీ, చూస్తూ, భార్యని చూసేడు! ఆమె చేతిలో హారతిపల్లెం కన్పించింది.

చేతిలో బరువుల్ని అలాగే, ఆ గడపలో పడేసి, తల పట్టుకు విచారించి – అలాంటి మనిషి మనకి ఫ్రెండుగా, మరి దొరకడు. అతనితో కొన్నాళ్ళు కలిసి, నాటకాల్లో నటించడం మన అదృష్టం – ఆ మహానటుడు, దర్శకుడూ, రచయితా ఆత్మకు శాంతి కలగాలని కోరుకుందాం – అన్నాడు. అంటే, అంత్యక్రియలకు...?

"....నేనే చచ్చినా, స్మశానం కెళ్ళటానికి తీరుబడి లేదు. చూసేరుగదా? హైద్రాబాద్ నుండి యిప్పుడు గోదావరికి దిగేను. అర్జంటు బెయిల్ ఆర్డరు – కోర్టులో ప్రొడ్యూస్ చెయ్యాల, ఛ, నా వృత్తి అలాంటిది. ఛస్తన్నాను. తప్పదు, కాంపిటీషన్లో, నిలబడాలంటే, తప్పద"న్నాడు. చావడం తప్పదన్నట్టు! నిట్టూర్పుతో వెనుదిరిగేం. అప్పటికి, ఎండ కాస్తా ముదిరింది. రోడ్ల మీద రద్దీ పెరిగింది. సిరిపురం జంక్షన్ నుండి, వస్తూ – జైల్ ఏరియా కొచ్చాం.

బండి స్లో జేస్తూ, జైలు ఏరియా చూపుతూ "...నాగ్గాని సొమ్ము వుంటే, యీ జైలు ఏరియాని కొనేద్దును, జైలుని పడగొట్టకుండా, అలాగే వుంచి ఆ జైలు గదులల్లో యెన్నెన్ని కలలు కాలిపోయాయో, యెన్నెన్ని బతుకులు కూలిపోయేయో, యెంతెంత నెత్తురూ, కన్నీరూ వొలికిందో – తెలిపే వివరాల్తో ఒక ప్రదర్శన శాలగా తీర్చిదిద్దుదును. పర్యాటక మానవులకి, యిది చూసి, జైలు అనే వొక వ్యవస్థ పట్ల – యేహ్యాభావం కలిగేట్టు చేసేవాణ్ని? అని, అన్నాడు వోయ్ భాస్కరోసారి యీ జైలు కూల్చేసి, యింకొక్కాద కొత్త జైలు కడ్తున్నారని తెలిసి..." చెప్పాడు నరశింగరావు.

చారిత్రక జైలు, ఆనవాలు గూడా లేకుండా – చదును జేస్సి, అమ్మకానికి సిద్ధం చేసారు! ఒక నిట్టూర్పు విడిచేను! భాస్కర్ డబ్బుంటే – యేమేం చెయ్యాలనుకునేవాడో, మిత్రులకు చెప్పేవాడు. అన్నీ పదిమందికీ పనికొచ్చేవే, కోరుకునేవాడు. కానీ, భాస్కర్ యేమీ కొనలేకపోయేడు. 'డబ్బు' అనే పదార్థం అతని దగ్గర యెక్కువగా చేరేది కాదు. చేరినా యెక్కువ కాలం నిలిచేది కాదు. నిలవాలని, ఆశపడేవాడు కాదు!

ఔను, అతను హైదరాబాద్ వెళ్లేక, కొన్నాళ్ళకి కొంత 'డబ్బు' కూడగట్టేడు. దాన్ని జాగ్రత్తగా తీసుకొచ్చి, అలనాడు బాకీ కింద పోగొట్టుకున్న యింటిని కొనుక్కోడానికి ఖర్చు పెట్టేడు. ఆ సందర్భంగా మిత్రులందర్నీ ఊరు రప్పించి, తన యింట్లో సందడి జేసేడు.

"....ఆ డబ్బు పెట్టి, అక్కడే హైదరాబాద్‌లోనో, లేదంటే యిక్కడ విశాఖలోనో ఇల్లో, ఇంటి స్తలమో కొనాల్సిందోయ్! ఈ పూర్వీకుల ఇల్లెందుక్కొన్నావ్?" అని మిత్రుల్లో యెవరమో అడిగేం.

పెద్ద లోగిలి, ఆరేడు గదులు, విశాలమైన వరండా, గదుల మధ్య పెద్ద హాలు, పాలరాతి గచ్చులు, పెరడులో జామ, సపోటా, నారింజ, బొప్పాయి, పనస వంటి ఫలవృక్షాలూ, రకరకాల పూలమొక్కలూ.... లోగిలంతా కలియదిరుగుతూ. భాస్కర్ –

"....యీ యింట్లో మా తాత్తండ్రులూ, ముతాత్తలూ యెవరెవరో పుట్టీ, పెరిగేరు. వాళ్ళంతా, యేవేవో కలలు కని వుంటారు. తీరినవి తీరివుంటాయి. తీరని వాటికోసమేవో తంటాలు పడుంటారు. ఏవేవో బంధాలూ, అనుబంధాలూ అల్లుకొనే వుంటారు. అల్లుకున్న వాటిలో కొన్నిటిని తెంపుకునీ వుంటారు. సరిగ్గా, ఈ లోకంలోకి వొచ్చిన ప్రతి మనిషీ, యిదే పని చేసుంటాడు. కలలు గనటం, వాటికోసం తంటాలు పడడం. బంధాలు అల్లుకోవడం. తెంపుకోవడం... ఇంతే... మానవ జీవన సారమిదే! ఈ జీవన సారం – నాకీ యింట్లో బోధపడింది. నా కలల జన్మస్థానమిది... అందుకే కొన్నానర్రా..." అనన్నాడు.

అందరం ఆశ్చర్యపోయేం! అతనెప్పుడు మాటాడినా, వొక జీవిత సత్యమేదో యెరుకలోకొస్తుంది మనకు. మరి కొద్దినాళ్ళకు, అటువంటి, అపురూపమయిన ఇంటినీ వొక మిత్రుడి వైద్య అవసరాల కోసం – అమ్మేసాడు !

"…. కన్న కలను సాధించుకోవడమే గాదు, అవసరమైతే – సాధించిన కలను ధ్వంసం చేసుకోగలగాలి….” అనన్నాడు.

కలలూ, సాధనా, ధ్వంసం…! మిత్రమా, నిన్నందుకోలేమయ్యా – మనసు బాధగా మూలిగింది.

"…నేరుగా, బండి మీద ఊరెళిపోదాం! ఎలాగూ, మన లేడీస్ రారుగదా? కావలిస్తే, ఇళ్ళకు ఫోన్ జేసి చెప్పేద్దాం…” అనన్నాడు నర్సింగరావు. సరేనన్నాను.

✳ ✳ ✳

మేము ఊరు చేరేసరికి, భాస్కర్ పార్థివ దేహాన్ని – అంత్యక్రియలకు సిద్ధం చేస్తున్నారు. ఊరు, ఊరంతా, అక్కడ కుప్పబోసిన శోకంలా, కూర్చుంది. ఎవరో భాస్కర్ రాసిన, ప్రదర్శించిన నాటకాల్లోని ప్రసిద్ధమైన పాత్రల కేరికేచర్స్ తయారుజేసి, అక్కడ ప్రదర్శనకు పెట్టేరు. మరొకాయనెవరో భాస్కర్ చిత్రపటాన్ని, తన గుండె మీద కట్టుకుని, నిలువెత్తు దుఃఖంలా నిల్చున్నాడు.

పూజ తంతు పూర్తయి, పార్థివదేహాన్ని పాడెమీదకెత్తారు.

పాడె కదిలింది.

గోవిందా….గోవిందా…. గొంతులు పలికేయి….పాడె వెనుక నడుస్తున్న జనం…

నా ప్రక్కగా నడుస్తూ, ఒకాయన "….హుఁ. 'అతను' యీ పొద్దు చనిపోయేడు! మనం యెప్పుడో చనిపోయేం! ఏం బతుకులు మనవి….” అనన్నాడు. తుళ్ళిపడ్డాను….!★

ఆదివారం వార్త, 21 జూన్ 2009.